

УДК 355.233.2.092:174/.356.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.88.23>**В. А. Севрук**аспірант кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

У статті проаналізовано поняття «педагогічна умова» та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів Сухопутних військ у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Виділено критерії визначення педагогічних умов. Розглянуто сутність і мету реалізації визначених педагогічних умов. Реалізація педагогічної умови з формування мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх офіцерів у інтерактивній взаємодії в напрямі усвідомлення важливості та необхідності педагогічної культури в службово-професійній діяльності зосереджується на усвідомленні майбутніми офіцерами особистісної значущості педагогічної культури.

Використання оптимальних інтеракцій на заняттях з гуманітарних дисциплін сприяє створенню активного діалогічного середовища. Необхідно створювати таке навчальне середовище, у якому курсанти матимуть змогу виявити вмотивованість і реалізувати своє ціннісне ставлення до проблеми формування педагогічної культури в інтерактивних ситуаціях міжособистісної взаємодії. Реалізація педагогічної умови пов'язана з професійною підготовкою майбутніх офіцерів до роботи за фахом, де важливу роль відіграють відповідні знання. Майбутні офіцери покликані виявляти високий рівень культурно-педагогічного світогляду. Сформованість необхідних знань ще не свідчить про вияв педагогічної культури майбутніх офіцерів.

Актуальні темами дослідження виступає реалізація третьої педагогічної умови – формування практичних умінь і навичок оптимальної взаємодії у військовому колективі на рівні вияву педагогічної культури майбутніх офіцерів у змодельованих інтерактивних ситуаціях у нерозривному зв'язку з іншими педагогічними умовами. Кожен складник навчально-пізнавальної діяльності у вивченні гуманітарних дисциплін майбутніх офіцерів стає важливою ознакою сформованості педагогічної культури. Актуалізується проблема створення оптимального інтерактивного освітнього середовища для апробації курсантами сформованого рівня педагогічної культури. Важливо інтегративний характер реалізації та взаємовпливу всіх визначених педагогічних умов.

Ключові слова: майбутні офіцери, педагогічна культура, військова освіта, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Освітнє середовище будь-якого закладу системи вищої освіти має певні характерні ознаки, які визначаються на основі поєднання чинників: професійне спрямування навчання майбутніх фахівців; цільові аспекти здобуття не лише певної спеціальності та кваліфікації майбутнього представника офіцерського корпусу, але й конкретну спрямованість у професійній підготовці [3, с. 125]; науково-методологічне підґрунтя організації освітнього процесу у ВНЗ з урахуванням цільового аспекта [3, с. 99]; навчально-методичне забезпечення для найбільш ефективного проведення занять; використанням інноваційних підходів до професійної освіти з метою осучаснення й оптимізації навчання [3, с. 98]; конкретизація структури очікуваного результату; визначення прогнозованої рівневої градації результатів. Створюється цілісна картина освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні проблеми військової освіти розглядалися С. Гречком, Д. Іщенко, В. Олійником та ін. Підготовку майбутніх офіцерів до професійної діяльності розглядали А. Галімов, В. Беспалько, А. Лігоцький. В. Ягупов та ін.

Мета цієї статті. Проаналізувати педагогічні умови формування педагогічної культури майбутніх офіцерів Сухопутних військ у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічні умови є певними чинниками що сприяють або протидіють реалізації змісту й технологій підготовки фахівця. Тому постає необхідність в аналізі суті поняття «педагогічна умова» та обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів Сухопутних військ у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Розглянемо поняття «умова» з точки зору педагогіки та психології. Так, у Психологічній енциклопедії визначено, що умова – це сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на розвиток конкретного психічного явища [7]. В педагогіці розглядаємо як змінні зовнішні і внутрішні впливи, що діють на розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання, формування особистості.

М. Михнюк педагогічні умови визначає як сукупність заходів, які забезпечують найбільш сприятливе середовище для ефективного

функціонування певної методичної системи [5, с. 319, 232].

Т. Дмитренко та С. Копиловою було виділено критерії визначення педагогічних умов: відповідність мети, на реалізацію якої спрямовані умови; узгодженість із закономірностями та принципами педагогічного процесу; спрямованість на покращення освітнього процесу; розглядатися як один із компонентів досліджувального феномена, без якого неможливе досягнення мети [13, с. 156].

Розглянемо сутність і мету реалізації визначених педагогічних умов. Реалізація педагогічної умови з формування мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх офіцерів СВ у інтерактивній взаємодії в напрямі усвідомлення важливості та необхідності педагогічної культури в службово-професійній діяльності зосереджується на усвідомленні майбутніми офіцерами СВ особистісної значущості педагогічної культури як професійної цінності у побудові оптимальних та ефективних взаємин з підлеглими та іншими військовослужбовцями.

В «Енциклопедії освіти» мотивація учіння розглядається як «складна система спонукань, що зумовлюють спрямування активності індивіда на отримання, перетворення, і збереження нового досвіду (знань, умінь, способів дій, вражень, уподобань)», а мотивація праці – як «система детермінант, причин, стимулів, що спонукає людину до трудової діяльності» [2, с. 528]. Тому доречним є врахування різних мотивуючих чинників у контексті дослідження: усвідомлених потреб у формуванні педагогічної культури; власне навчальні мотиви; емоції, почуття, суб'єктивні переживання, які формуються в процесі активної участі у змодельованих інтерактивних ситуаціях квазіпрофесійної діяльності та інші. Мотиваційна сфера формування педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ базується на процесі аксіологізації.

В умовах участі курсантів у спеціально сконструйованих інтерактивних педагогічних ситуаціях професійного спрямування виникатиме зацікавленість і потреба майбутніх офіцерів СВ у розширенні знань, умінь, навичок і набуття відповідного досвіду педагогічної культури. Відтак майбутні офіцери СВ виявлятимуть прагнення в опануванні означеним видом діяльності як особистісно важливою характеристикою готовності до виконання професійних функцій, відбуватиметься розширення світогляду курсантів, підвищення пізнавальної та творчої активності на заняттях з гуманітарних дисциплін.

Переконані, що використання оптимальних інтеракцій на заняттях з гуманітарних дисциплін сприяє створенню активного діалогічного середовища, що мотивує курсантів на вибудовування спільної діяльності учасників освітнього процесу. Так, участь майбутніх офіцерів СВ у ділових і педагогічних іграх, тренінгах, діалогах, полілогах,

розв'язуванні психолого-педагогічних завдань, що потребують розуміння сутності педагогічної культури і презентації її оптимальних зразків, дає змогу курсантам виявити спрямованість за домінуючою мотивацією в діяльності та поведінці:

- на взаємодію, коли певні дії курсантів зумовлюються інтересом до участі у спільній навчально-пізнавальній діяльності, потребою в комунікації;
- на завдання, що відображає професійне спрямування у вивченні гуманітарних дисциплін і перевагу мотивів, які породжуються діяльністю;
- на себе, що характеризується переважанням мотивів досягнення відмінних оцінок з гуманітарних дисциплін, прагненням підтвердити особисту першість.

Таким чином, щоб реалізувати першу педагогічну умову і сформуванню високий рівень мотиваційно-аксіологічного компонента педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ, необхідно створювати таке навчальне середовище, у якому курсанти матимуть змогу виявити вмотивованість і реалізувати своє ціннісне ставлення до проблеми формування педагогічної культури в інтерактивних ситуаціях міжособистісної взаємодії.

Водночас, реалізація першої педагогічної умови нерозривно пов'язана з професійною підготовкою майбутніх офіцерів СВ до роботи за фахом, де важливу роль відіграють відповідні знання. Дослідники зосереджують увагу на формуванні різних видів компетентності майбутніх офіцерів: фахової [4; 11], військово-спеціальної [8], професійної [9], педагогічної [10], професійно-комунікативної [6], що передбачає в контексті нашого дослідження реалізацію другої педагогічної умови з розширення когнітивно-світоглядного компонента педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ шляхом активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів у вивченні гуманітарних дисциплін з використанням інтерактивних технологій. Реалізація другої педагогічної умови ґрунтується на поєднанні психолого-педагогічних знань сутності педагогічної культури, її основних ознак і характеристик, що свідчить про сформованість психолого-педагогічної компетентності.

Майбутні офіцери СВ покликані виявляти високий рівень культурно-педагогічного світогляду. Враховувалося тлумачення світогляду [2, с. 806], який відображає систему поглядів на такі складники: об'єктивний світ; «ставлення людини до навколишньої дійсності і самої себе; світосприйняття курсантів; сформованість психолого-педагогічної компетентності (грамотність, мислєдіяльність, смислотворчість) та комунікативної компетентності (культура педагогічного спілкування), основ педагогічної майстерності.

Сформованість необхідних знань ще не свідчить про вияв педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ. Необхідно сформуванню у курсантів

уміння переносити ці знання в нові умови службової діяльності, адже цінності педагогічної культури засвоюються і створюються особистістю у процесі діяльності, що підтверджується нерозривним зв'язком культури і діяльності та інтегрує спрямованість реалізації всіх визначених педагогічних умов в контексті дослідження.

Таким чином, актуалітетами дослідження виступає реалізація третьої педагогічної умови – формування практичних умінь і навичок оптимальної взаємодії у військовому колективі на рівні вияву педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ у змодельованих інтерактивних ситуаціях у нерозривному зв'язку з іншими педагогічними умовами, що дає змогу зорієнтувати курсантів на професійно-прикладну спрямованість вивчення гуманітарних дисциплін у ВВНЗ і формування педагогічної культури та формування діяльнісно-поведінкового компонента ПК.

Актуалізується використання інтерактивних технологій, що спрямовується на формування таких професійних якостей майбутніх офіцерів СВ, які свідчать про сформованість діяльнісно-поведінкового компонента педагогічної культури: активізація аналітичної мислєдіяльності майбутніх офіцерів СВ; активізація пізнавальної діяльності курсантів у напрямі розширення знань стосовно сутності педагогічної культури, педагогічної майстерності; стимулювання курсантів до демонстрації творчого підходу й виявлення творчої ініціативи у процесі вирішення змодельованих психолого-педагогічних ситуативних завдань; набуття курсантами професійно адаптованого досвіду адекватної інтерпретації міжособистісних відносин особового складу для здійснення ефективної військово-управлінської та навчально-виховної діяльності у військовому колективі на рівні вияву педагогічної культури;

Таким чином, кожен складник навчально-пізнавальної діяльності у вивченні гуманітарних дисциплін майбутніх офіцерів СВ стає важливою ознакою сформованості педагогічної культури.

Узагальнення сутності і спрямованості педагогічних умов, реалізація яких передбачає формування мотиваційно-аксіологічного, когнітивно-світоглядного та діяльнісно-поведінкового компонентів педагогічної культури, підкреслює особистісний сенс формування означеного феномену для майбутніх офіцерів СВ. Відтак актуалізується проблема створення оптимального інтерактивного освітнього середовища для апробації курсантами сформованого рівня педагогічної культури з метою визначення шляхів педагогічного самовдосконалення майбутніх офіцерів СВ, що відображає сутність четвертої педагогічної умови, реалізація якої спрямовується на формування особистісно-розвивального компонента ПК.

Підкреслимо інтегративний характер комплексної реалізації та взаємовпливу всіх визначених педагогічних умов, що відображається у таких результатах впровадження четвертої педагогічної умови і сформованості особистісно-розвивального компонента педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ:

– усвідомлення внутрішньої потреби в професійному саморозвитку в напрямі формування педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ;

– готовність курсантів до обґрунтованого цілепокладання і ціннісного усвідомлення значущості формування педагогічної культури;

– вміння курсантів самостійно розширювати знання і професійно-педагогічний світогляд майбутнього офіцера СВ для розвитку гнучкого і багатогранного мислення, збагачення власного багажу фахових і психолого-педагогічних знань і вмінь та набуття практичного досвіду організації доцільної міжособистісної взаємодії у військовому колективі;

– розвиток саморефлексії, що спрямовує, мотивує, спонукає майбутніх офіцерів СВ розширювати когнітивно-світоглядний компонент педагогічної культури, доповнювати і корегувати результати формування діяльнісно-поведінкового компонента.

Висновки і пропозиції. Визначені педагогічні умови органічно пов'язані з іншими процесами гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів СВ: методологічними підходами, принципами та закономірностями формування у курсантів ВВНЗ педагогічної культури, засобами інтерактивних технологій, структурою педагогічної культури і результатами її формування. Такий взаємопов'язаний комплекс складників потребує моделювання відповідного процесу, що актуалізує розробку структурно-функціональної моделі формування педагогічної культури майбутніх офіцерів Сухопутних військ у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Список використаної літератури:

1. Дмитренко Т. О. Місце педагогічних умов у системі наукового знання. Харків : Народна укр. акад., 2015. С. 164.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [гол. ред. В. Г. Кремень]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Коханко О. М. Основи науково-педагогічних досліджень : навч.-метод. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2005. 254 с.
4. Маслій О. М. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2011. 174 с.
5. Михнюк М. І. Теоретичні і методичні основи розвитку професійної культури викладачів

- спеціальних дисциплін будівельного профілю : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 652 с.
6. Поліщук І. С. Можливості формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах. *International Scientific and Practical Conference «World science»*. 2015. № 3 (3), 2015. Р. 45–49.
 7. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
 8. Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : монографія. Хмельницький : Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2012. 536 с.
 9. Хрупало М. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 332 с.
 10. Чистовська І. П. Формування педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 223 с.
 11. Шевченко А. В. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 20 с.
-

Sevruk V. Pedagogical conditions for the formation of the pedagogical culture of future officers of the Ground Forces

The article analyzes the concept of «pedagogical condition» and substantiates the pedagogical conditions for the training of future officers of the Ground Forces in the process of studying humanitarian disciplines. The criteria for determining pedagogical conditions are highlighted. The essence and purpose of the implementation of the specified pedagogical conditions have been considered. The implementation of the pedagogical condition for the formation of the motivational and value sphere of future officers in interactive interaction in the direction of awareness of the importance and necessity of pedagogical culture in official and professional activities focuses on the awareness of future officers of the personal significance of pedagogical culture.

The article analyzes the concept of «pedagogical condition» and substantiates the pedagogical conditions for the training of future officers of the Ground Forces in the process of studying humanitarian disciplines. The criteria for determining pedagogical conditions are highlighted. The essence and purpose of the implementation of the specified pedagogical conditions have been considered. The implementation of the pedagogical condition for the formation of the motivational and value sphere of future officers in interactive interaction in the direction of awareness of the importance and necessity of pedagogical culture in official and professional activities focuses on the awareness of future officers of the personal significance of pedagogical culture.

The article analyzes the concept of «pedagogical condition» and substantiates the pedagogical conditions for the training of future officers of the Ground Forces in the process of studying humanitarian disciplines. The criteria for determining pedagogical conditions are highlighted. The essence and purpose of the implementation of the specified pedagogical conditions have been considered. The implementation of the pedagogical condition for the formation of the motivational and value sphere of future officers in interactive interaction in the direction of awareness of the importance and necessity of pedagogical culture in official and professional activities focuses on the awareness of future officers of the personal significance of pedagogical culture. The problem of creating an optimal interactive educational environment for approbation of the level of pedagogical culture formed by cadets is updated. The integrative nature of implementation and mutual influence of all defined pedagogical conditions is important.

Key words: a future officer, pedagogical culture, military education, pedagogical conditions.